

KAIP PAMOKOSE KURIAME SĖKMĖS KRITERIJAI GRĮSTĄ MOKYMĄSI IR TEIKIAME GRĮŽTAMĄJĮ RYŠĮ?

Švietimo dokumentuose, metodinėse rekomendacijose, tyrinėtojų darbuose apibrėžiamas ugdymo(si) procesas, kuris sudaro sąlygas kiekvienam besimokančiajam sėkmingai veikti ir ugdytis, yra neatsiejamas nuo mokymo(si) stebėjimo, ugdytinio ir ugdytojo susitarimų dėl mokymosi siekių, sėkmės kriterijų bei visą šį procesą palaikančio grįžtamojo ryšio¹. Mokyklų išorinio vertinimo duomenys rodo, kad mokytojams ir mokiniam kurti sėkmės kriterijais grįstą mokymąsi, teikti nuolatinį grįžtamąjį ryšį vis dar yra didelis iššūkis².

1 pav. Žemiausi atskirų pamokos komponentų įvertinimai yra susiję su mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo bei įsivertinimo aspektais
Pamokos komponentų įvertinimas 2019 m. (mokyklų dalis, vertinimo vidurkis, N=46)

Duomenų šaltinis: NŠA, 2019

2019 m. bendrojo ugdymo mokyklų išorinio rizikos vertinimo duomenys atskleidžia, kad rizikingos mokyklų veiklos labai dažnai susijusios su pamokose organizuojamo ugdymo(si) proceso kokybe. Ieškant atsakymo, kurie pamokos aspektai yra labiausiai tobulintini, paaiškėja, kad tai susiję su mokinių ir mokytojų gebėjimais numatyti mokymo(si) vertinimo kriterijus, stebėti ir valdyti mokymo(si)

¹ Geros mokyklos koncepcija. (2015). Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, 2015 m. gruodžio 21 d. Nr. V-1308. Prieiga per internetą:

<https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Geros%20mokyklos%20koncepcija.pdf>; Hattie J. (2012). *Matomas mokymasis. Mokytojo vadovas*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“; Singer A. J. (2014). *Teaching to learn, learning to teach*. New York: Routledge, Taylor & Francis.

² Pastarųjų trejų metų visuminio išorinio vertinimo duomenys atspindi, kad mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas yra tarp dažniausiai tobulintinų pamokos kokybės aspektų (2018 m. I pusmečio, 2017 m., 2016 m. vertinimo rezultatai) Prieiga per internetą:

<http://www.nmva.smm.lt/isorinis-vertinimas/mokyklu-isorinis-vertinimas/vertinimai/>.

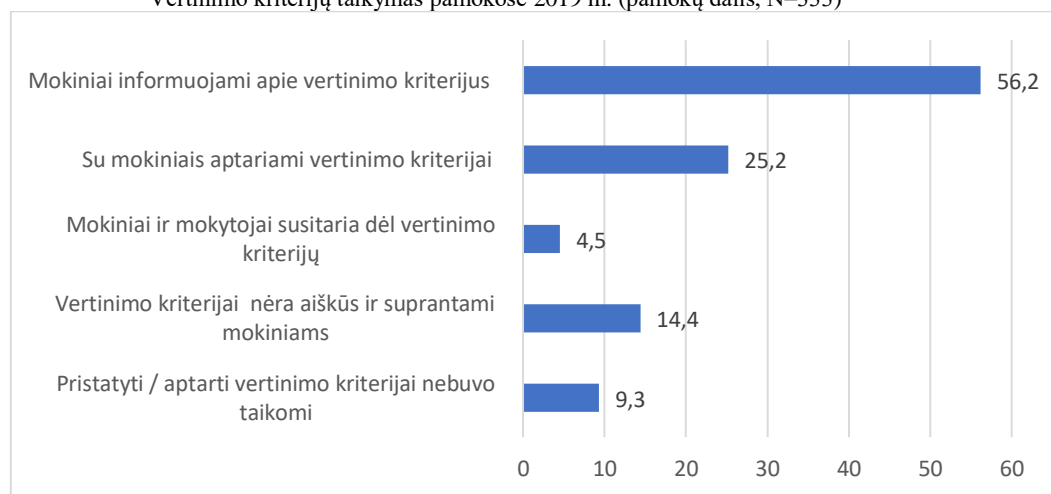
procesą bei (įsi)vertinti pasiekimus. Vertintojai fiksavo, kad pamokose, lyginant su kitomis veiklomis, mažiausiai dėmesio skiriama vertinimo kriterijų, pasiektų tarpinių ir visos pamokos rezultatų aptarimui, išmoktos medžiagos ir mokymosi rezultatų apibendrinimui bei tolimesnės veiklos numatymui (žr. 1 pav.).

Pastebėta, kad kuo aukštesnė klasė, tuo žemesni yra mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo, ugdymo(si) proceso valdymo vertinimo vidurkiai, pvz., pamokos aspekto *mokiniai informuojami, su jais aptariama, kokie numatomi vertinimo kriterijai* vertinimo vidurkis 5–6 kl. – 2,07, 11–12 klasėse – 1,83; *mokiniai apibendrina išmoktą medžiagą ir mokymosi rezultatus, numato veiklos siekius, gaires* vertinimo vidurkis 5–6 kl. – 2,01, 11–12 klasėse – 1,81.

Tradicinėse pamokose vyraujančios mokinių pasiekimų (įsi)vertinimo tendencijos detalčiau aptariamoms analizėje „Kaip tradicinėje pamokoje (įsi)vertinimas skatina mokinių pažangą?“. Šiame darbe apžvelgiami ugdymo(si) proceso valdymo, mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo klausimai pamokose, kuriose, vertintojų nuomone, vyrauja laisvojo ugdymo, šiuolaikinė (mokymosi) paradigma arba atskiri jos elementai. Rengiant analizę nagrinėti vertintojų parengti gimnazijose stebėtų pamokų protokolai³.

Dažniausiai pamokose, kuriose aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai, mokiniai informuojami apie vertinimo kriterijus. Vertintojai fiksavo, kad stebėtose pamokose mokiniams žodžiu, naudojant skaitmeninį projektorius, buvo pristatoma, kokio rezultato tikimasi pamokos pabaigoje, t. y. kiek mokiniai turės teisingai išspręsti uždavinių, išmokti naujų užsienio kalbos žodžių, paaiškinti tam tikrus įvykius, nurodyti nagrinėjamų reiškinių, procesų skirtumus ar panašumas arba kaip turės būti pristatytas jų atliktas darbas ir kt. Kai kuriose pamokose mokiniams buvo išdalijama padalomoji medžiaga, kurioje pateikiami įsivertinimo kriterijai (žr. 2 pav.). Tačiau tik ketvirtadalyje gimnazijose stebėtų pamokų mokytojai ne tik pristatė vertinimo kriterijus, bet ir juos aptarė su mokiniais. Pamokoje mokinių buvo klausama: ar jie suprato, ko iš jų tikimasi, kas bus vertinama, už ką bus skiriami taškai, kaip turėtų atrodyti gerai atliktas darbas. Mokytojai patikslindavo ir detalizuodavo tuos vertinimo kriterijus, kurie mokiniams pasirodė neaiškūs arba dėl jų daliai mokinių kilo klausimų. Pavienėse pamokose mokytojai organizavo veiklas, kurių metu buvo susitariama dėl vertinimo kriterijų. 14,4 proc. stebėtų pamokų vertintojai įvardijo, kad mokiniams nebuvo aiškūs ir suprantami mokytojo pristatyti vertinimo kriterijai arba pamokose mokiniai buvo vertinami pagal jiems nežinomus kriterijus. Pastebėta, kad beveik kas dešimtoje pamokoje mokiniams pristatyti ar netgi su jais aptarti vertinimo kriterijai nebuvo taikomi (žr. 2 pav.). Nagrinėjant pamokas, kuriose vertintojai išskyrė su mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimu susijusius stipriuosius bei tobulintinus aspektus, pastebėta, kad trečdalyje pamokų vertintojai rekomendavo mokytojams tobulinti mokinių pasiekimų vertinimo kriterijus, aiškiau juos apibrėžti ir aptarti juos kartu su mokiniais.

2 pav. Dalyje pamokų, kuriose aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai, su mokiniais aptariami ir taikomi numatyti vertinimo kriterijai
Vertinimo kriterijų taikymas pamokose 2019 m. (pamokų dalis, N=333)

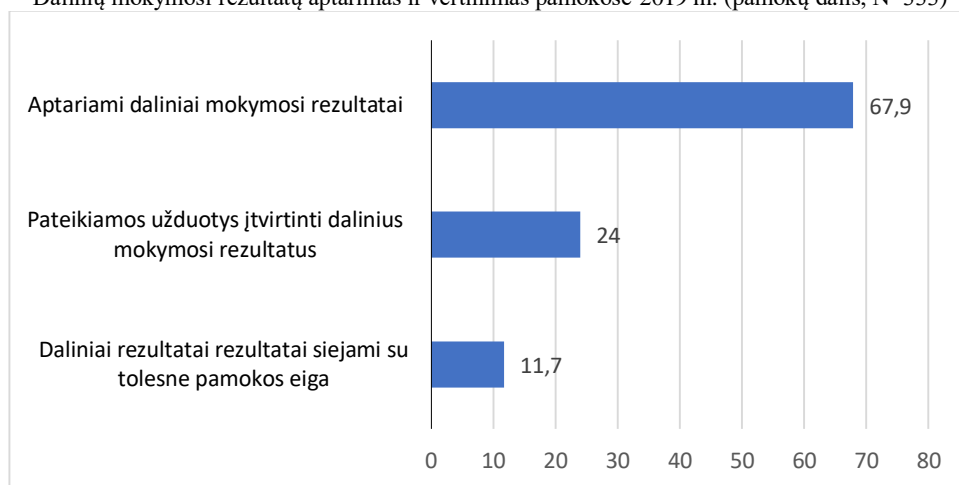
Duomenų šaltinis: NŠA, 2019

³ Darbe pristatomi 2019 m. 19 vadinamųjų ilgųjų gimnazijų išorinio rizikos vertinimo duomenys.

Mokinių pasiekimų vertinimo kriterijų numatymas, informavimas apie juos ir jų aptarimas su mokiniais sudaro sąlygas ne tik efektyviau panaudoti pamokos laiką, užtikrinti veiklų nuoseklumą ir kryptingumą, o svarbiausia suasminti mokymąsi. Lietuvos švietimo bendruomenei gerai žinomas John Hattie, kalbėdamas apie planingą mokymąsi, pažymi, „[...] kai mokytojai parodo mokiniams, kaip užsibrėžti meistriškumo tikslus, ir paaiškina, kas laikytina sėkme juos pasiekiant, pagerėja mokinių dėmesingumas ir susistiprėja motyvacija siekti pažangos, todėl jiems labiau ir sekasi“⁴. Hofstrosa universiteto profesorius Alan J. Singer mokymo(si) planavimą, mokinių pasiekimų vertinimą siūlo grįsti aiškiai apibrėžtais tikslais ir susitarimais tarp mokytojo bei mokinių, kas pamokos pabaigoje parodys, kad numatyti tikslai yra pasiekti, koks sukurtas bus pagrindas tolimesniam mokymuisi⁵. „Chrestomatinės“ tiesos: „[...] prieš padedant kiekvieną ugdymo(si) etapą, turėtų būti aišku, ką mokiniai turi pasiekti ir kaip bus vertinami. Vertinimo procedūros turėtų būti aiškios ir priimtinos visiems ugdymo proceso dalyviams“⁶, tačiau per pastarąjį dešimtmetį ir netgi šiandien tai yra daugiau siekiamybė, o ne vienas iš Lietuvos mokyklose kuriamo ugdymo(si) proceso bruožų.

Mokyklų išorinio rizikos vertinimo pamokų stebėjimo protokolų analizė rodo, kad mokytojai daugiau dėmesio, nei mokinių pasiekimų vertinimo kriterijų aptarimui su mokiniais, skiria dalinių mokymosi rezultatų stebėsenai ir jų vertinimui pamokoje. 67,9 proc. pamokų, kuriose aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai, mokytojai aptaria, kaip mokiniams sekėsi užbaigti atskirą mokymosi etapą, t. y. atsakyti į klausimus, atlikti bandymą, sukurti pasakojimą, maketą, išspręsti uždavinius ir kt. Ketvirtadalyje vertintojų stebėtų pamokų mokiniams buvo pateikiamos užduotys įtvirtinti dalinius rezultatus, tačiau, kaip mokiniams sekėsi jas atlikti, nebuvo tikrinama ir aptariama. Beveik kas dešimtoje pamokoje vertintojai fiksavo, kad mokytojai koregavo veiklas atsižvelgdami į dalinius mokinių mokymosi rezultatus (žr. 3 pav.).

3 pav. Dažniausiai pamokose, kuriose aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai, su mokiniais aptariami daliniai mokymosi rezultatai
Dalinių mokymosi rezultatų aptarimas ir vertinimas pamokose 2019 m. (pamokų dalis, N=333)

Mokyklų išorinio rizikos vertinimo duomenys rodo, kad vertintojų stebėtų pamokų pradžioje mokytojai dažniausiai pristato arba su mokiniais aptaria pamokos uždavinį. Tačiau tik kas antroje stebėtoje pamokoje, kurioje aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai, vertintojai fiksavo, kad buvo sugrįžta prie uždavinio (50,1 proc.). 42,9 proc. pamokų mokytojai kartu su mokiniais aptarė, ką pavyko pasiekti pamokoje, kaip sekėsi įgyvendinti nusimatyta uždavinį, aiškinosi, kokie yra pasiekimai lyginant su išsikeltu uždaviniu. Tačiau dalyje pamokų (7,2 proc.) patys mokytojai konstatavo ir apibendrino, kaip mokiniams pavyko pasiekti uždavinyje numatytą rezultatą. 15,6 proc. mokytojams sugrįžti prie uždavinio nebeužteko pamokos laiko arba aptarimas apie nusimatyto uždavinio įgyvendinimą (18,3

⁴ Hattie J. (2012). *Matomas mokymasis. Mokytojo vadovas*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“, p. 55.

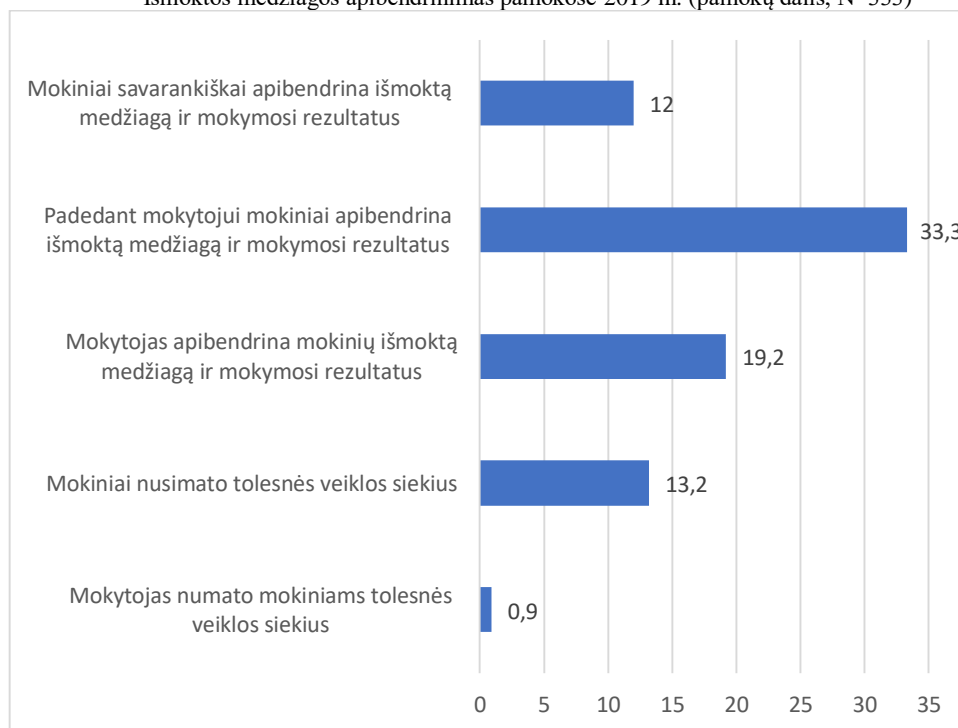
⁵ Singer A. J. (2014). *Teaching to learn, learning to teach*. New York: Routledge, Taylor & Francis.

⁶ Indrašienė V., Žibėnienė G. (2014). *Pasiekimų vertinimas ir įsivertinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 24.

proc. pamokų) vyko labai trumpai ir fragmentiškai. Susiklosto paradoksali situacija, kai pamokos pradžioje mokytojas siekia įtraukti mokinius į pamokos planavimą, savo numatytą veiklų planą transformuoti į pačių mokinių mokymosi planą ir skatina juos kryptingai siekti lyg ir sutartų mokymosi rezultatų, tačiau pamokos pabaigoje nebesudaromos galimybės įsivertinti, o kaip pavyko ši „asmeninį“ planą įgyvendinti ir pasiekti apibrėžtų mokymosi rezultatų.

Mokiniais teikiamo grįžtamojo ryšio problemas atspindi vertintojų fiksuotos veiklos apibendrinant pamokoje išmoktą medžiagą ir mokymosi rezultatus. Jos pastebėtos 64,3 proc. pamokų, kuriose aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai. *Trečdalyje pamokų mokiniai kartu su mokytoju apibendrina išmoktą medžiagą*, t. y. žodžiu atsakė į mokytojo klausimus, pritarė / nepritarė pateiktiems teiginiais, atliko užduotis, jas pasitikrino ir aptarė su mokytoju, pristatė, apibendrina darbo porose arba grupėse rezultatus ir kt. 12 procentų pamokų išmoktą medžiagą ir pasiektus rezultatus mokiniai apibendrina savarankiškai (3,9 proc. pamokų ši veikla vyko stebėtose 1–4 klasių pamokose) (žr. 4 pav.). Tačiau, 19,2 proc. pamokų mokiniai nebuvo įtraukiami į pamokoje išmoktos medžiagos ir mokymosi rezultatų apibendrinimą, už juos tai atliko mokytojai. Pamokų stebėjimo protokoluose vertintojai įvardijo, kad pamokose reikėtų tobulinti šias veiklas, nes dalyje pamokų išmoktos medžiagos apibendrinimas vyko tik iš dalies, jis buvo fragmentiškas, atliekamas formaliai, skubotai arba jau pasibaigus pamokai. Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad palyginti mažoje pamokų dalyje išmoktos medžiagos ir mokymosi rezultatų apibendrinimas buvo siejamas su tolimesnio mokymosi projektavimu (žr. 4 pav.).

4 pav. Dalyje pamokų, kuriose aptinkami šiuolaikinės pamokos bruožai, su mokiniais apibendrinama išmokta medžiaga
Išmoktos medžiagos apibendrinimas pamokose 2019 m. (pamokų dalis, N=333)

Mokyklų išorinio rizikos vertinimo duomenys atskleidžia, kad vadinamosiose šiuolaikinėse pamokose arba pamokose, kuriose bandoma dirbti šiuolaikiškai, tik iš dalies organizuojamas mokymo(si) procesas grindžiamas numatomais mokinių pasiekimų vertinimo kriterijais ir nuolatiniu grįžtamoju ryšiu, kuris padeda mokiniams suprasti, ką jie turi išmokti, ką jie jau išmoko ir ką dar turėtų išmokti. Siekiant tobulinti pamoką, reikėtų atkreipti dėmesį į jau minėto J. Hattie teikiamas rekomendacijas: „[...] neužtenka, kad mokiniams pamokos pradžioje tik pasakytų mokymosi ketinimus (uždavinius – aut. pastaba), – jie turi iš esmės suprasti, kokių pasiekimų iš jų tikimasi, kokie rezultatai bus laikomi sėkmingais ir kaip mokytojų skiriamos užduotys susijusios su mokymosi ketinimais“⁷. Mokytojų dėmesys daliniams mokymosi rezultatams yra gimnazijose stebėtų pamokų stiprybė, tačiau

⁷ Hattie J. (2012). *Matomas mokymasis. Mokytojo vadovas*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“, p. 53.

fragmentiškas jų pagrindų vykdomų veiklų koregavimas, paviršutiniškas išmoktos medžiagos ir pasiektų rezultatų apibendrinimas, mažas dėmesys tolimesnio mokymosi projektavimui nesudaro prielaidų kurti pamoką, kurioje mokymo(si) procesas būtų atviras, patirtinis, suasmenintas, o taip pat ir savivaldis. Mokyklų bendruomenėms vertėtų iš naujo įsivertinti ir susitarti dėl pagrindinių mokymosi(si) proceso tobulinimo prioritetų ir numatyti konkrečius žingsnius, kaip pamokoje (atsižvelgiant į mokyklos, klasės kontekstą) sudaryti sąlygas kiekvienam besimokančiajam įsitraukti į mokymosi procesą ir nuosekliai siekti asmeninės pažangos.

*Apžvalgą parengė
Linas Jašinauskas
Vertinimo skyrius
Stebėsenos ir vertinimo departamentas
Nacionalinė švietimo agentūra*